

Till kultur- och fritidsnämnden

Förutsättningar för kommunalt ansvar för Munkagårdsleden

Kultur- och fritidsnämnden beslutade 2025-12-04 att ställa sig positiv till förslaget om att göra Munkagårdsleden en del av Smålandsleden och gav förvaltningen uppdraget att ta fram uppgifter om vad som krävs för att kommunen ska kunna ta ett sådant ansvar.

Vandringsleder kopplat till Översiktsplan och grönstrukturplan

Vaggeryds kommuns översiktsplan (laga kraft 2024-04-26) anger att vandringsleder utgör en av tre hänsynstyper inom kulturmiljövärden. I denna kategori lyfts särskilt Smålandsleden och Munkaleden fram som viktiga frilufts- och rekreationsvärden som ska bevaras, integreras och stärkas i samhällsplaneringen.

Munkaleden betraktas därmed som ett kulturhistoriskt stråk av betydande värde, med funktion som både rekreationsled och bärande del av kommunens kulturmiljöprofil.

Munkagårdsleden som en delsträcka av Munkaleden sträcker sig totalt 44,2 km mellan Munkaleden och Smålandsleden, är en historisk munk- och pilgrimsled med dokumenterat kulturhistoriskt värde. Översiktsplanen beskriver Munkaleden som en led med rastplatser, vindskydd och grillplatser, av särskild vikt för kommunens friluftsliv och rekreationsutbud.

Leden utgör tillsammans med Smålandsleden ett av kommunens viktigaste sammanhängande friluftsstråk.

Den tänkta delsträckan av Munkagårdsleden sträcker sig från Munkehätt på ca 20 km (se bilaga karta) fram till att den möter Smålandsleden vid Horshagas vindskydd och grillplats i anslutning till broövergång av Malmbäcksån.

Översiktsplanen förespråkar att rekreationsstråk ska knytas samman och utvecklas parallellt med tätortsutbyggnad.

En koppling från Munkehätt till Horshaga vindskydd till Smålandsleden stärker en del av det regionala ledbeståndet i och med att det kommer att ingå i det kommunala informationsansvaret för leden.

Grönstrukturplanen 2020, genom underlagsrapporten för friluftslivets värden, har klassificerat Munkaleden som klass A och pekar ut den som en viktig plats med särskild betydelse för friluftslivet. Smålandsleden är klassad som B och bedöms vara viktig utifrån det vardagliga friluftslivet, särskilt kopplat till bostadsnära lek- och rekreationsområden i tätorterna.

Kommunalt ansvar för ny vandringsled

Kultur- och fritidsnämnden ansvar enligt punkt 6 i reglemente är *skötsel och utveckling av kommunala badplatser, kanot och vandringsleder*.

I reglementet anger beslutade ansvarsområden och anger inte obegränsad expansionsrätt men i och med att det sker en koppling inom befintligt uppdrag kan det tolkas att det blir en utveckling av nämndens ansvar.

Samtidigt kräver det ett nytt åtagande och ansvar kopplats till en led Munkagårdsleden som nämnden saknar rådighet om och det i sin tur kräver avtal/servitut mellan olika parter och blir automatiskt ett nytt åtagande för nämnden för en del av en sträcka som ansvaras av Föreningen Munkaleden.

Det innebär att kommunen utökar sitt geografiska och funktionella ansvar på ca 20 km av 44,2 km.

Munkagårdsleden är en del av Munkaleden som i sin tur är en del av St. Birgitta Ways South. Munkagårdsleden i sin helhet startar i Munkehätt och avslutas i Byarum.

Senast kommunen tog ansvar för en del av en vandringsled var enligt kommunfullmäktiges beslut 1992-11-30 § 159, vilket baserades på en motion om att utöka Höglundsleden från Bäckalyckan mot Bondstorp.

Miljöprogram Handlingsplan med åtgärder 2026-2029

Munkagårdsleden, som en del av Smålandsleden, kommer att ingå i eventuella framtida investeringsäskanden samt i den långsiktiga plan som ska tas fram enligt åtgärden i miljöprogrammets handlingsplan 2026–2029.

Åtgärden innebär att en långsiktig plan för hållbar drift och underhåll ska utarbetas för de vandringsleder som kommunen ansvarar för. Planen ska tydliggöra vilka åtgärder som behöver genomföras, ansvarsfördelning för utförandet samt beräknade kostnader.

Kultur- och fritidsnämnden är ansvarig för att ta fram denna plan.

Konsekvenserna av åtagande för ny vandringsled

När kommunen tar ansvar för en ny vandringsled innebär det ett långsiktigt åtagande som sträcker sig bortom de rent ekonomiska aspekterna.

Det är att konstatera att detta 20 km åtagande tillför en ny dimension gällande principiellt åtagande eftersom Munkagårdsleden ingår i en

flernivåstruktur: Lokalt, regionalt och internationellt som en del av en pilgrimsled.

När kommunen tar ansvar för en delsträcka som är kopplad till Munkaleden, St. Birgitta Ways och Smålandsleden uppstår ett automatiskt förväntningsansvar gällande standard som påverkar en helhet och kommunens roll.

Ansvarstagandet omfattar förvaltning, säkerhet, tillgänglighet och kvalitet. Kommunen blir ytterst ansvarig för att leden är säker att använda, vilket innefattar regelbunden tillsyn, riskbedömningar och åtgärder vid exempelvis skador på broar, spänger eller markunderlag. Detta innebär även ett juridiskt ansvar, där brister i underhåll kan få konsekvenser vid olyckor.

Vidare innebär ansvaret att leden hålls framkomlig och tydligt markerad över tid. Det ställer krav på kontinuerlig skötsel, uppdaterad skyltning och hantering av förändringar i landskapet.

Ett kommunalt huvudmannaskap innebär också ansvar för att leden integreras i kommunens övriga struktur för friluftsliv och besöksnäring. Det inkluderar information till allmänheten, digital tillgänglighet (kartor och beskrivningar) samt samordning med aktörer såsom markägare, föreningar och turistorganisationer.

Relationen till berörda markägare är central och kräver löpande dialog och ibland formella avtal för att säkerställa långsiktig tillgång till marken. Kommunen behöver även vara beredd att hantera eventuella intressekonflikter.

Detta innebär ett tvärspektoriellt kommunalt åtagande eftersom åtagandet innebär ett nytt geografiskt åtagande för kommunen, geografiska förändringar faller inom ramen för samhällsplaneringens ansvar.

Gällande drift och underhåll, som helt eller delvis kan utföras av ideella föreningar genom avtal, kvarstår kommunens övergripande ansvar för dess funktion, säkerhet och kvalitet. Detta innebär att kommunen behöver följa upp att avtalade insatser genomförs, säkerställa att resurser och kompetens finns samt vidta åtgärder om underhållet brister.

Ansvaret kan därmed inte delegeras fullt ut utan kräver en aktiv roll och kontinuerlig uppföljning från kommunens sida.

Sammanfattningsvis innebär ett kommunalt ansvar för en ny vandringsled är ett brett och långsiktigt förvaltningsuppdrag där krav på säkerhet, tillgänglighet, samverkan och kvalitet behöver hanteras kontinuerligt.

Riktlinjer för ekonomistyrning och god ekonomisk hushållning

Kultur- och fritidsnämnden har att fatta beslut inom ramen för strategisk plan och budget. Vilket innebär att nämnden har befogenhet att inom nämndens totala drift budgetram under året göra förändringar mellan programråden i de fall det är en del i att uppnå fullmäktiges beslutade strategisk plan och budget.

Utöver det har nämnden befogenhet att under året göra förändringar till följd av oförutsedda händelser eller annan händelse, som till sin karaktär eller av tidsskäl inte kan avvakta beslut kommunfullmäktige.

Strategisk plan och budget 2026 med plan 2027-2028

I nämndens budgetplan för år 2026 har nämnden avsatt en budgetram för underhåll samt Smålandsled 60 000 kr.

Nämndens investeringsbudget för ID 9420 - Camping och friluftsliv år 2026 är 250 000 kr, år 2027 är 300 000 kr och år 2028 är 300 000 kr.

Ekonomiska konsekvenser för utökad vandringsled

Det nationella ramverket för vandringsleder tydliggör att ett huvudmannaskap innebär ett långsiktigt ekonomiskt åtagande.

Kommunen behöver avsätta en dedikerad budget för drift, underhåll och återkommande punktinsatser i enlighet med ledens ambitionsnivå. En skötselplan ska tas fram och utgöra grund för att bedöma vilka åtgärder som krävs och vilka kostnader som uppstår över tid. Ramverket framhåller även att samhällsekonomiska bedömningar bör användas för att säkerställa att investeringar och åtaganden görs på ett hållbart och långsiktigt sätt.

En utökning av det kommunala ansvaret för Munkagårdsleden, som en del av Smålandsleden, innebär att kommunen får drift-, underhålls- och investeringsansvar. I dag samverkar kommunen med ett antal föreningar kring friluftsliv och rekreationsutbud, bland annat genom ekonomiskt stöd. Den nya ledsträckan behöver därför beaktas i kultur- och fritidsnämndens budgetarbete.

Drift- och underhållskostnader för vandringsleder varierar beroende på faktorer som standard, nyttjandegrad och lokala förutsättningar.

I driftkostnaderna ingår bland annat:

- Regelbunden tillsyn och säkerhetskontroller
- Vegetationsröjning och framkomlighet
- Underhåll av ledens ytskikt, inklusive dränering och framkomlighet
- Underhåll och utbyte av anläggningar som spänger, broar och skyltning
- Städning samt skötsel av eventuella rastplatser

Utöver löpande drift bör årliga avsättningar göras för framtida reinvesteringar, då komponenter som spänger, broar och skyltar har begränsad livslängd och successivt behöver ersättas. En riktlinje kan vara att avsätta cirka 2–5 % av anläggningskostnaden för detta ändamål.

Gällande broar i anslutning till sträckan avgränsas leden i dag av en bro i anslutning till Smålandsleden. Det planeras även en bro vid Härån, men den ska enligt dialog med föreningsföreträdare inte ingå i kommunens ansvar.

Broarna utgör dock en funktionellt nödvändig del av ledens framkomlighet. Om underhåll inte kan säkerställas finns risk att leden helt eller delvis blir obrukbar eller medför säkerhetsrisker. Detta kan innebära att kommunen, trots formellt avgränsat ansvar, i praktiken kan behöva vidta åtgärder såsom avstängning, skyltning eller i förlängningen ta över underhållsansvar.

Denna beroendesituation innebär ett latent ansvar och en osäkerhet i ansvarsfördelningen över tid.

Det är viktigt att notera att även om Munkagårdsleden utvecklas i samverkan med föreningar och finansieras genom externa bidrag eller projektmedel, innebär detta framtida driftskostnader. Även om ideella krafter kan bidra till drift och underhåll är det sannolikt att föreningar framöver kommer att söka ökade verksamhetsbidrag från kommunen.

Genom att ta över ansvaret för delar av sträckan säkrar kommunen marktillgångar, vilket innebär behov av investeringar i anpassning och upprustning. Dessa investeringar medför kapitalkostnader i form av avskrivningar och internränta över tid, vilket utgör ett långsiktigt ekonomiskt åtagande för kommunen.

Med ekonomiskt åtagande avses kostnader som inte ska påverka nämndens ram men som påverkar kommunens resultat och binder kapital över tid. Kapitalkostnaderna för år 2024 uppgick till 96 000 kronor.

Nämnden har inför år 2026 tillförts medel för en 20 % friluftslivssamordnartjänst, där vandringsleder och badplatser ingår i uppdraget. Tjänsten har dimensionerats utifrån nuvarande system och ansvar.

Sammantaget innebär detta att kommunen behöver säkerställa långsiktig finansiering inom ordinarie budgetram.

Samlad bedömning

Förvaltningens uppdrag är att ta fram uppgifter om vad som krävs för att kommunen ska kunna ta ett sådant ansvar. Underlaget visar samtidigt att det finns fler nivåer att beakta i samband med åtagandet.

Den aktuella sträckan utgör inte enbart en lokal vandringsled utan ingår i ett sammanhängande ledssystem på flera nivåer, inklusive regionala och europeiska nätverk genom St. Birgitta Ways.

Detta medför att kommunens åtagande kan få följder utöver den enskilda sträckan, bl.a. genom ökade förväntningar på sammanhängande standard, tillgänglighet och framtida utbyggnad.

Ett ansvarstagande kan tolkas utifrån att en utökning sker inom befintlig verksamhet och därmed ryms inom nämndens ansvar för utveckling av kommunala vandringsleder.

Samtidigt kan det konstateras att kommunen via nämnden tar ansvar för en ny geografisk sträcka, etablerar rådighet genom avtal och åtar sig ett långsiktigt sektorsövergripande ansvar, baserat på en bedömning utifrån ärendets principiella beskaffenhet.

Översiktsplanen och grönstrukturplanen stärker nämndens positiva inställning till att göra Munkagårdsleden som en del av Smålandsleden. Ett kommunalt ansvarstagande skulle innebära att kommunen utökade sin närvaro utifrån ett större lednätverk och stärka friluftslivet med ett utökat kommunalt rekreationsutbud.

Eftersom Översiktsplanen förespråkar att rekreationsstråk knyts samman och utvecklas parallellt skapar ett sådant ställningstagande fler framtida möjligheter och projekt för att stärka friluftslivet och rekreationsutbud.

Handläggare

Beata Vilkhed

David Norrfjärd förvaltningschef kultur- och fritid

Hänvisningar till styrdokument

- Nationellt ramverk för vandringsleder 2026-02-10
- Översiktsplan för Vaggeryds kommun, laga kraft 2024-04-26
- Grönstrukturplan 2020
- Miljöprogram Handlingsplan med åtgärder 2026-2029
- Strategisk plan och budget 2026 med plan 2027-2028